

3. DETERMINANTE ZDRAVJA - DEJAVNIKI TVEGANJA

3.5 KAJENJE TOBAKA

Kajenje tobaka škoduje tako rekoč vsakemu organu v človeškem telesu in škodljivo vpliva na zdravje skozi celotno življenje. Zaradi bolezni, pripisljivih kajenju, umreta do dve tretjini kadilcev, ki v povprečju izgubijo od 10 do 15 let življenja. V Sloveniji je kajenje tobaka vodilni preprečljivi vzrok smrti in letno zaradi bolezni, pripisljivih kajenju tobaka, umre 3.123 prebivalcev Slovenije, od tega dobrih 40 % pred 70. letom starosti. Po podatkih raziskave CINDI je leta 2020 kadil vsak peti prebivalec Slovenije, star od 18–74 let.

Kajenje povzroča številne vrste raka, bolezni dihal, bolezni srca in ožilja ter mnoge druge, kot so sladkorna bolezen, motnje erekcije, revmatoidni artritis idr. Kajenje matere med nosečnostjo ima škodljive učinke na zdravje še nerojenega otroka in na izide nosečnosti. Dolgotrajna izpostavljenost nekadilcev tobačnemu dimu prav tako privede do škodljivih učinkov na zdravje, podobnih tistim pri kadilcih.

S kajenjem pričnejo mladostniki in mladi odrasli, po 25. letu skoraj nihče več ne poroča o začetku kajenja. Mlajši ko je posameznik ob začetku kajenja, večja je verjetnost, da bo postal zasvojen, da bo napredoval do rednega kajenja in več kadil kot odrasla oseba, manjša pa je verjetnost, da bo kadarkoli opustil kajenje. Kadilske navade mladostnikov se še razvijajo, spreminjajo in so glede pogostosti, obsega in drugih značilnosti raznolike, v nasprotju s tistimi pri odraslih, ki imajo večinoma redne in utrjene kadilske navade.

Po uveljavitvi Zakona o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov se je odstotek kadilcev med odraslimi prebivalci prvič po skoraj dveh desetletjih znižal.

Po sprejetju novega zakona se je odstotek kadilcev med odraslimi prebivalci znižal.

Med prebivalci Slovenije, starimi 25–74 let, se je med letoma 2016 in 2020:

- znižal odstotek kadilcev skupno in pri obeh spolih, izraziteje med moškimi;
- znižal odstotek kadilcev v starostnih skupinah do 54 let, najizraziteje v najmlajši (25–34 let);
- znižal odstotek rednih (dnevnih) kadilcev.

Viri: Publikacija Na poti do Slovenije brez tobaka 2040, NIJZ, 2021

KAJENJE TOBAKA

60 tobaku pripisljivih smrti
v Sloveniji vsak teden

Delež kadilcev **20 %**

	kadilci	bivši kadilci	nikoli kadili
Moški	21 %	29 %	50 %
Ženske	18 %	22 %	60 %
SKUPAJ	20 %	25 %	55 %

Redni kadilci v
povprečju pokadijo **16** cigaret /
dan

Delež izpostavljenih nekadilcev tobačnemu dimu

20 %

14 %

SKUPAJ
17 %

Kajenje tobaka med mladostniki

29 % kadarkoli v
življenju

9 % vsaj enkrat
tedensko

5 % vsak
dan

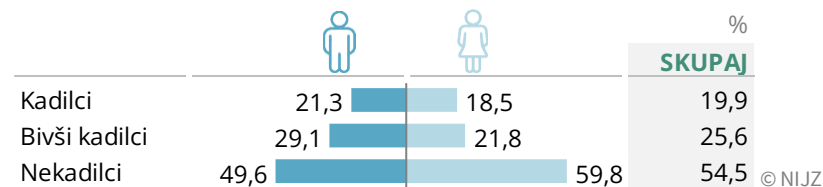
3.5 Tabela 1: *Delež kadilcev, bivših kadilcev in tistih, ki nikoli niso kadili, med prebivalci, starimi 18-74 let, po spolu, starosti in izobrazbi, Slovenija, 2020*

	Kadilci ¹⁾	Bivši kadilci	Nikoli kadili	%
Spol				
Moški	21,3	29,1	49,6	
Ženske	18,5	21,8	59,8	
SKUPAJ	19,9	25,6	54,5	
Starostna skupina				
18-24 let	15,7	11,9	72,4	
25-34 let	22,1	20,9	57,0	
35-44 let	21,2	22,4	56,3	
45-54 let	21,4	25,1	53,5	
55-64 let	21,9	32,7	45,4	
65-74 let	13,6	35,4	50,9	
Izobrazba				
Osnovna šola ali manj	22,7	23,0	54,3	
Poklicna šola	26,0	30,5	43,5	
Srednja šola	21,5	27,6	50,9	
Višja šola ali več	15,3	22,4	62,3	

¹⁾ Trenutni redni in občasni kadilci skupaj.
Viri: Raziskava Z zdravjem povezan vedenjski slog (CINDI), 2020

Raziskava CINDI omogoča primerjave v spremembi odstotka kadilcev med letoma 2016 in 2020 za prebivalce v starosti 25 do 74 let, in kaže, da se je **odstotek kadilcev znižal skupno, pri obeh spolih, med tistimi s srednjo stopnjo izobrazbe ter v starosti 25 do 54 let.** V ostalih starostnih in izobrazbenih skupinah se odstotek kadilcev ni spremenil.

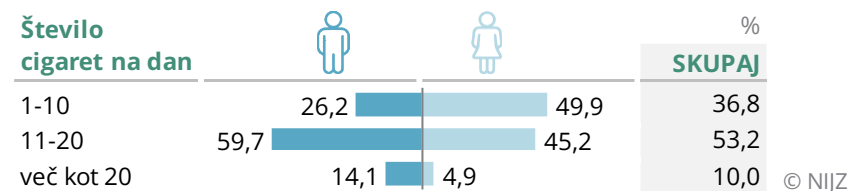
3.5 Tabela 2: *Delež kadilcev¹⁾, bivših kadilcev in tistih, ki niso nikoli kadili, med prebivalci, starimi 18-74 let, po spolu, Slovenija, 2020*

¹⁾ Trenutni redni kadilci.
Viri: Raziskava Z zdravjem povezan vedenjski slog (CINDI), 2020

Deleža kadilcev in bivših kadilcev sta statistično značilno nižja med ženskami kot moškimi, medtem ko je delež tistih, ki niso nikoli kadili, statistično značilno nižji med moškimi kot ženskami.

3.5 Tabela 3: *Delež rednih kadilcev¹⁾, starih 18-74 let, glede na število pokajenih cigaret na dan, Slovenija, 2020*

¹⁾ Trenutni redni kadilci.
Viri: Raziskava Z zdravjem povezan vedenjski slog (CINDI), 2020

Moški v povprečju pokadijo več cigaret na dan kot ženske.

3.5 Tabela 4: **Delež mladostnikov, ki kadijo vsaj enkrat tedensko, po spolu, pri starostih 11, 13, 15 let, Slovenija, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018**

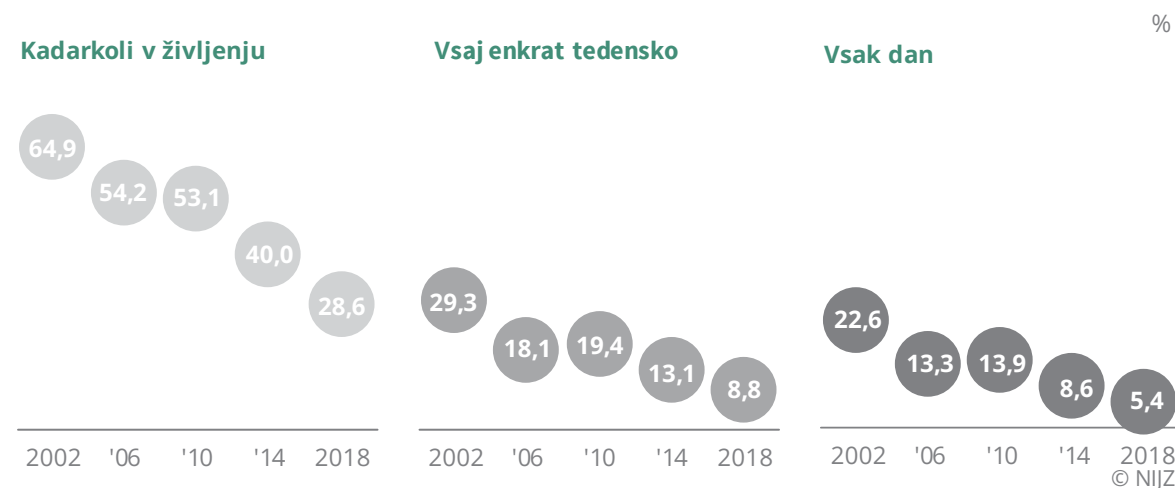
Starost	2002			2006			2010			2014			2018			%
	Fantje	Dekleta	SKUPAJ	Fantje	Dekleta	SKUPAJ	Fantje	Dekleta	SKUPAJ	Fantje	Dekleta	SKUPAJ	Fantje	Dekleta	SKUPAJ	
11 let	2,2	0,4	1,3	0,6	0,2	0,4	0,6	0,2	0,3	0,5	0,1	0,3	1,3	0,3	0,8	
13	6,3	4,1	5,1	2,5	2,7	2,6	2,5	2,7	3,1	3,0	1,0	2,0	2,3	1,3	1,8	
15	29,2	29,5	29,3	19,7	16,4	18,1	19,7	16,4	19,4	14,7	11,8	13,1	8,0	9,8	8,8	

© NIJZ

Viri: Raziskava Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju (HBSC), 2002, 2006, 2010, 2014, 2018

Razširjenost kajenja med mladostniki, starimi 11, 13 in 15 let, narašča s starostjo.
Približno 9 % jih je prvič kadilo v starosti 13 let ali manj. Med spoloma pri tem ni bilo razlik.

3.5 Slika 1: **Razširjenost kajenja med mladostniki starimi 15 let, Slovenija, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018**

V letu 2018 je približno 29 % 15-letnikov kadarkoli v življenju kadilo tobak, vsaj enkrat na teden ali pogosteje jih je kadilo tobak približno 9 %, vsak dan pa 5 %.

V obdobju 2002–2018 se je razširjenost tedenskega in dnevnega kajenja pomembno znižala med 13- in 15-letniki skupno ter pri obeh spolih, z izjemo dnevnega kajenja med 13-letniki.

Med 15-letniki se je skupno in pri obeh spolih pomembno znižal odstotek tistih, ki so prvič kadili v starosti 13 let ali manj.

Viri: Raziskava Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju (HBSC), 2002, 2006, 2010, 2014, 2018

3.5 Slika 2: Delež nekadilcev¹⁾ (15 let in več), ki navajajo izpostavljenost tobačnemu dimu, po spolu, starosti in pogostosti izpostavljenosti, Slovenija, 2019

¹⁾ Nekadilci, ki niso nikoli kadili, in bivši kadilci skupaj.

²⁾ Izpostavljeni (ne glede na pogostost).

Viri: Nacionalna raziskava o zdravju in zdravstvenem varstvu (EHIS), 2019

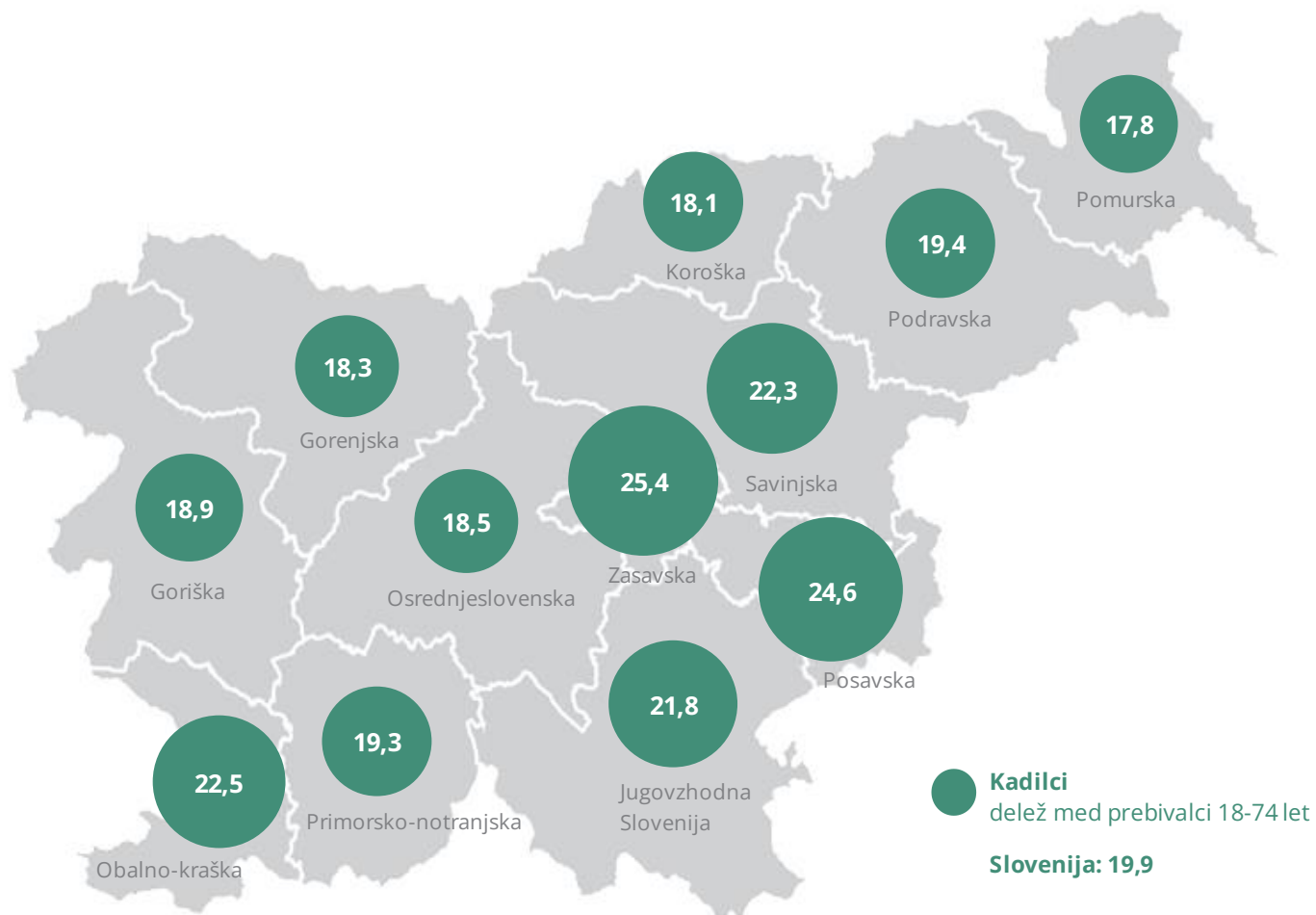
Izpostavljenost prebivalcev Slovenije tobačnemu dimu se je po uvedbi prepovedi kajenja v vseh zaprtih javnih in delovnih prostorih znižala ne le v prostorih, v katerih je zakon določal prepoved kajenja, pač pa se je znižala tudi v domačih bivalnih prostorih.

Kljub znižanjem je izpostavljenost tobačnemu dimu še vedno prisotna v znatnih deležih.

REGIONALNE PRIMERJAVE

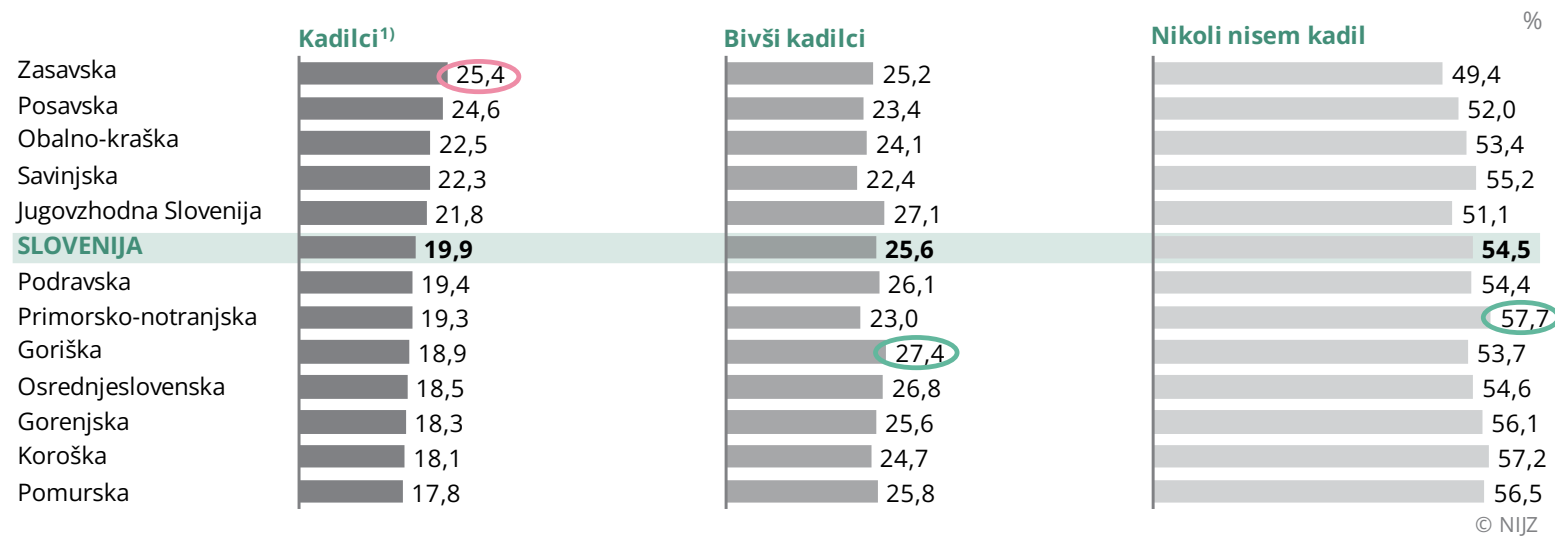
3.5 Slika 3: *Delež kadilcev med prebivalci starimi 18-74 let, po statističnih regijah, Slovenija, 2020*

Viri: Raziskava Z zdravjem povezan vedenjski slog (CINDI), 2020

3.5 Slika 4: Delež kadilcev, bivših kadilcev in tistih, ki nikoli niso kadili, med prebivalci, starimi 18–74 let, po statističnih regijah, Slovenija, 2020

¹⁾ Trenutni redni kadilci in občasni kadilci skupaj.

Viri: Raziskava Z zdravjem povezan vedenjski slog (CINDI), 2020

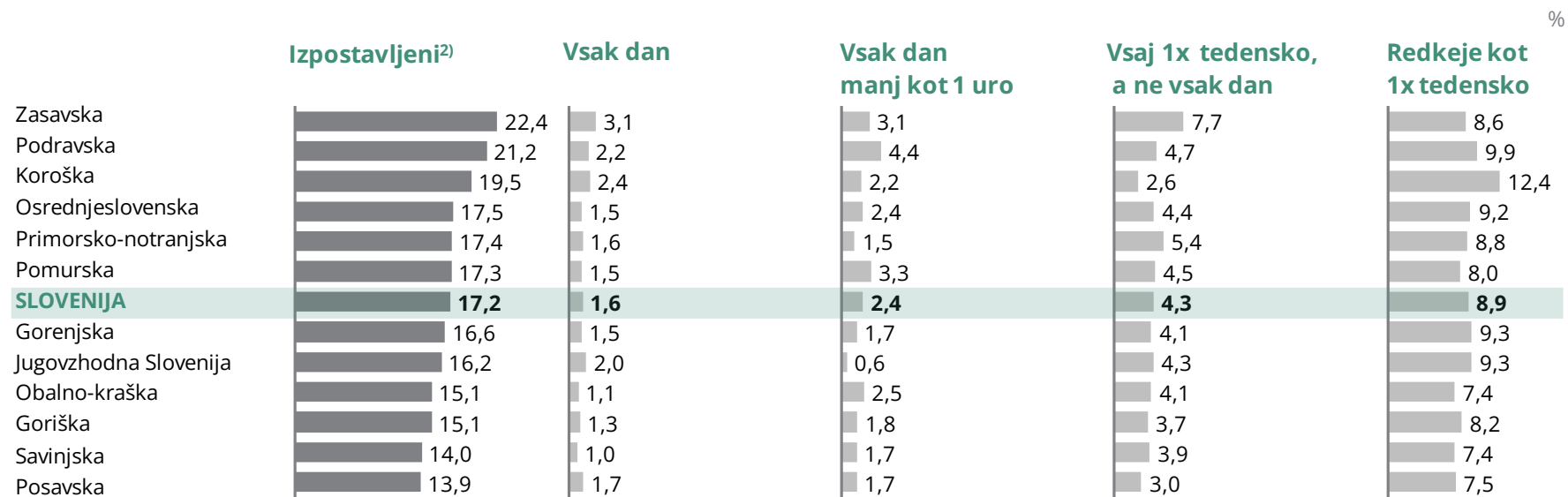
Delež oseb, ki niso nikoli kadili, je najvišji v primorsko-notranjski regiji (58 %).

Delež bivših kadilcev je najvišji v goriški regiji (27 %).

Delež trenutnih kadilcev je najvišji v zasavski regiji (25 %).

3.5 Slika 5: **Delež nekadilcev¹⁾ (15 let in več), ki navajajo izpostavljenost cigaretnemu dimu, po pogostosti izpostavljenosti in statističnih regijah, Slovenija, 2019**

© NIJZ

¹⁾ Nekadilci, ki niso nikoli kadili, in bivši kadilci skupaj.

²⁾ Izpostavljeni (ne glede na pogostost).

Viri: Nacionalna raziskava o zdravju in zdravstvenem varstvu (EHIS), 2019

MEDNARODNE PRIMERJAVE

3.5 Tabela 5: *Delež rednih kadilcev (15 let in več), po številu pokajenih cigaret na dan, Slovenija in države EU, 2019*

%	Do 20 cigaret	20 ali več cigaret	SKUPAJ
Bolgarija	15,8	12,9	28,7
Grčija	12,8	10,8	23,6
Latvija	14,9	7,2	22,1
Nemčija	14,1	7,8	21,9
Hrvaška	10,2	11,6	21,8
Ciper	11,6	9,7	21,2
Slovaška	15,1	5,3	20,4
Avstrija	12,1	8,2	20,2
Španija	14,8	4,9	19,7
Malta	12,9	6,6	19,4
Češka	13,9	5,4	19,3
Madžarska	12,8	6,5	19,3
Estonija	13,5	5,4	18,9
Romunija	13,3	5,4	18,7
EU-27	12,6	5,9	18,4
Litva	13,2	5,2	18,4
Poljska	9,8	8,6	18,4
Francija	13,8	4,1	17,8
SLOVENIJA	10,7	5,9	16,6
Italija	11,8	4,7	16,5
Belgija ¹⁾	9,7	4,9	14,6
Nizozemska	11,7	2,9	14,6
Irska	9,8	4,1	13,8
Danska	8,6	3,1	11,7
Portugalska	7,5	4,0	11,5
Luksemburg	7,5	3,0	10,5
Finska	7,1	2,8	9,9
Švedska	5,3	1,0	6,4

© NIJZ

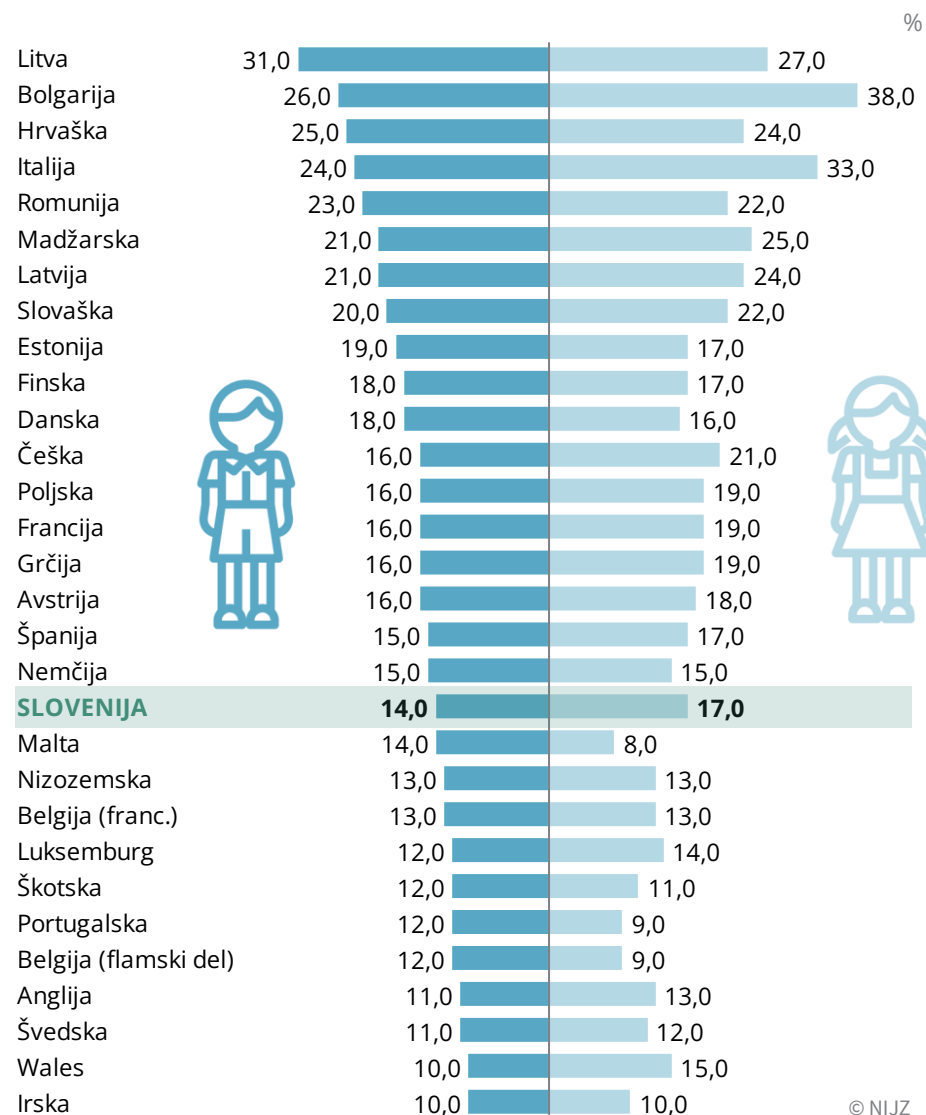
Primerjava z državami članicami Evropske unije kaže, da je v letu 2019 **Slovenija pri odstotku rednih kadilcev malo pod povprečjem držav članic Evropske unije.**

¹⁾ Nizka zanesljivost podatkov.

Viri: Nacionalna raziskava o zdravju in zdravstvenem varstvu (EHIS), 2019, povzeto po EUROSTAT in <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, 26. 10. 2021; Podatki so isti kot v Zdravstvenem statističnem letopisu Slovenije 2020.

3.5 Slika 6: Delež mladostnikov starih 15 let, ki so kadili cigarete v zadnjih 30 dneh, po spolu, Slovenija in države EU¹⁾, 2018

Po razširjenosti kajenja se slovenski mladostniki, stari 11, 13 in 15 let uvrščajo blizu povprečja vrstnikov iz držav, vključenih v raziskavo HBSC.

¹⁾ Prikazane so samo tiste države, ki so članice EU, v raziskavo HBSC pa so bile vključene tudi države izven EU.

Viri: Raziskava Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju (HBSC), 2018, povzeto po HBSC Study: International report from the 2017/18 survey, <http://www.hbsc.org/publications/international/>; Podatki so isti kot v Zdravstvenem statističnem letopisu Slovenije 2020.

DEFINICIJE

OKRAJŠAVA	NAZIV	DEFINICIJA	DODATNA POJASNILA	ANG IZRAZ
	Redni kadilci	Redni kadilci so tisti, ki kadijo vsak dan.		Regular
	Občasni kadilci	Občasni kadilci so tisti, ki kadijo priložnostno, običajno ob določenih dogodkih.		Occasional
HBSC	Raziskava Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju	Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju je mednarodna raziskava, ki poteka vsake štiri leta. Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ) jo je izvedel v letih 2002, 2006, 2010, 2014 in 2018. Mednarodni vprašalnik obsega niz obveznih vprašanj o demografskih, vedenjskih in psihosocialnih vidikih zdravja. Poleg teh lahko sodelujoče države dodajo še določeno število opcijskih vprašanj, s pomočjo katerih je mogoče natančneje opazovati posamezna vsebinska področja. Obvezna vprašanja obsegajo naslednja vsebinska področja: demografija, prehranske navade, hujšanje in telesna samopodoba, telesna dejavnost, sedeča vedenja, tvegana vedenja, spolno zdravje, poškodbe in nasilje, družina, vrstniki, šola, zdravje in počutje, družbene neenakosti.	Uporabljena je bila kvantitativna metoda raziskovanja – anketa s standardiziranim mednarodnim vprašalnikom. Reprezentativni vzorec je zajel všolane slovenske enajst-, trinajst- in petnajstletnike. Enota vzorčenja je bil razred oziroma oddelek. Vzorčenje je bilo dvostopenjsko stratificirano. Anketiranje je bilo izvedeno v času pouka, in sicer v šolskih učilnicah izbranih šol. Število sodelujočih učencev in dijakov v letu 2018 je bilo 7.449. Mednarodna poročila so dostopna na tej povezavi: https://hbsc.org/publications/reports/ . Podatki za leta 2002, 2006, 2010, 2014 in 2018 so javno objavljeni v poročilih na spletni strani NIJZ: https://nijz.si/podatki/podatkovne-zbirke-in-raziskave/raziskava-z-zdravjem-povezano-vedenje-v-solskem-obdobju-hbsc-2018/ .	HBSC
CINDI	Raziskava Z zdravjem povezan vedenjski slog	Raziskava Z zdravjem povezan vedenjski slog je bila izvedena med odraslimi prebivalci Slovenije v letih 2001, 2004, 2008, 2012, 2016 in 2020. Njen namen je odkrivanje razširjenosti in medsebojne povezanosti dejavnikov tveganja za nenalezljive bolezni pri odraslih, in sicer glede kadilskih, pivskih, prehranjevalnih in gibalnih navad, pa tudi glede obnašanja v zvezi z varnostjo v cestnem prometu in glede koriščenja nekaterih zdravstvenih storitev. Na osnovi zbranih podatkov bo lažje oblikovati prihodnje programe za izboljšanje zdravja vseh prebivalcev Slovenije, podatki pa so v pomoč tudi pri smiselnem načrtovanju preventivnih zdravstvenih aktivnosti.	Vzorčni okvir za pripravo vzorca je predstavljal Centralni register prebivalstva. Vzorec je pripravil Statistični urad Republike Slovenije na podlagi stratificiranega enostavnega slučajnega vzorčnega načrta. V vzorec je bilo vključenih 17.500 prebivalcev Slovenije, ki so bili na dan začetka anketiranja stari od 18 do vključno 74 let. Terenska faza ankete je potekala od 11. maja do konca julija 2020. Končna skupna stopnja odgovora v raziskavi je bila 49,7 %, pri čemer je stopnja odgovora po pošti dosegla 24,9 %, stopnja odgovora po spletu pa 24,8 %. V primerjavi z letom 2016 se je stopnja odzivnosti po spletu pomembno zvišala, in sicer kar za 12,6 %, kar pomeni, da s spletnim načinom anketiranja dosegamo vedno širši del populacije. Pri analizi trendov so bili prebivalci v starosti 18–24 let zaradi primerljivosti s podatki iz let 2008, 2012 in 2016 izključeni. Podatki za leto 2020 bodo objavljeni v publikaciji na spletni strani NIJZ.	CINDI

OKRAJŠAVA	NAZIV	DEFINICIJA	DODATNA POJASNILA	ANG IZRAZ
EHIS		<p>Nacionalna raziskava o zdravju in zdravstvenem varstvu EHIS (angl. European Health Interview Survey) je presečna anketna raziskava, katere namen je pridobiti informacije o tem, kakšno je zdravstveno stanje prebivalcev, kako pogosto uporabljajo različne zdravstvene storitve in kakšen je njihov življenjski slog, povezan z zdravjem.</p>	<p>Zadnje Nacionalno raziskavo o zdravju in zdravstvenem varstvu v Sloveniji je leta 2019 izvedel NIJZ. V skladu z zakonom in po enotni metodologiji Eurostata so enako raziskavo v letu 2019 izvedle vse države članice Evropske unije, zato so njeni izsledki mednarodno primerljivi. Ciljna populacija raziskave so prebivalci, stari 15 let ali več, ki živijo v zasebnih gospodinjstvih (niso institucionalizirani). Leta 2019 so bili podatki v Sloveniji zbrani s spletnim in osebnim anketiranjem na naslovih oseb, ki so bile izbrane v vzorec. Končna velikost vzorca je bila 9.900 oseb.</p> <p>Več informacij o raziskavi je objavljenih na spletni strani NIJZ: https://www.nijz.si/sl/podatki/nacionalna-raziskava-o-zdravju-in-zdravstvenem-varstvu-ehis-2019.</p> <p>Izbrani podatki za leto 2019 so za področje tobaka objavljeni v publikaciji na spletni strani NIJZ: https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/pregled_najnovejsih_podatkov_o_uporabi_tobacnih_in_povezanih_izdelkov.pdf</p> <p>Dodatni podatki iz raziskave za področje tobaka so objavljeni tudi v publikaciji: https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/izpostavljenost_tobacnemu_dimu_0.pdf</p>	<p>European Health Interview Survey (EHIS)</p>

SEZNAM SLIK

3.5 Slika 1: Razširjenost kajenja med mladostniki starimi 15 let , Slovenija, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018	5
3.5 Slika 2: Delež nekadilcev¹⁾ (15 let in več), ki navajajo izpostavljenost tobačnemu dimu , po spolu, starosti in pogostosti izpostavljenosti, Slovenija, 2019	6
3.5 Slika 3: Delež kadilcev med prebivalci starimi 18–74 let , po statističnih regijah, Slovenija, 2020	7
3.5 Slika 4: Delež kadilcev, bivših kadilcev in tistih, ki nikoli niso kadili, med prebivalci, starimi 18–74 let , po statističnih regijah, Slovenija, 2020	8
3.5 Slika 5: Delež nekadilcev¹⁾ (15 let in več), ki navajajo izpostavljenost cigaretnemu dimu , po pogostosti izpostavljenosti in statističnih regijah, Slovenija, 2019 ...	9
3.5 Slika 6: Delež mladostnikov starih 15 let, ki so kadili cigarete v zadnjih 30 dneh , po spolu, Slovenija in države EU ¹⁾ , 2018.....	11

SEZNAM TABEL

3.5 Tabela 1: Delež kadilcev, bivših kadilcev in tistih, ki nikoli niso kadili, med prebivalci, starimi 18–74 let , po spolu, starosti in izobrazbi, Slovenija, 2020	4
3.5 Tabela 2: Delež kadilcev¹⁾, bivših kadilcev in tistih, ki niso nikoli kadili, med prebivalci, starimi 18–74 let , po spolu, Slovenija, 2020	4
3.5 Tabela 3: Delež rednih kadilcev¹⁾, starih 18–74 let, glede na število pokajenih cigaret na dan , Slovenija, 2020	4
3.5 Tabela 4: Delež mladostnikov, ki kadijo vsaj enkrat tedensko , po spolu, pri starostih 11, 13, 15 let, Slovenija, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018	5
3.5 Tabela 5: Delež rednih kadilcev (15 let in več) , po številu pokajenih cigaret na dan, Slovenija in države EU, 2019.....	10